

מגילת אסתר - מגילת הגלות

אשר האומה תתקיים בשאון גלי הים ולא תטבע במצולות הסער השוטף ברוח אמיץ וכביר...

ובזה נקבע בנפש בניו קישור טבעי להשתוקק אל ארץ אבותיהם ולחשוב עצמם כגרים. וזה (דברים כו, ה) "ויגר שם" - מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע אלא לגור שם (ספרי שם). פירוש, מלמד לדורות בכל גלות וגלות ההנהגה, שידעו שלא ירדו להשתקע רק לגור עד בוא קץ הימין, ויהיו נחשבים בעיני עצמם לא כאזרחים...

והנה מעת היות ישראל בגויים, ברבות השנים, אשר לא האמינו כל יושבי תבל כי יתקיימו באופן נפלא אשר לא ישער מחשבת אדם משכיל, היודע קורות הימים והמצולות אשר שטפו באלפי שנים על עם המעט והרפה כח וחדל אונים [אשר זה לבד גם כן מופת נפלא וגדול על קיום האומה למטרה נשגבה א-לקית, אשר נתנבאו עליה הקדמונים]. הנה דרך ההשגחה כי ינוחו משך שנים קרוב למאה או מאתיים. ואחר זה יקום רוח סערה, ויפוצ המון גליו, וכלה יבלה יהרוס ישטוף לא יחמול, עד כי נפזרים בדודים, ירוצו יברחו למקום רחוק, ושם יתאחדו, יהיו לגוי, יוגדל תורתם, חכמתם יעשו חיל, עד כי ישכח היותו גר בארץ נכריה, יחשוב כי זה מקום מחצבתו, בל יצפה לישועת ה' הרוחניות בזמן המיועד. שם יבא רוח סערה עוד יותר חזק, יזכיר אותו בקול סואן ברעש - "יהודי אתה ומי שמך לאיש, לך לך אל ארץ אשר לא ידעת!"

ככה יחליף מצב הישראלי וקיומו בעמים, כאשר עין המשכיל יראה בספר דברי הימים. וזה לשני סיבות: לקיום הדת האמיתית וטהרתו, ולקיום האומה. ... כך היה דרכה של האומה, שכאשר יכנסו לארץ נכריה, יהיו אינם בני תורה, כאשר נדלדלו מן הצרות והגזירות והגירוש, ואח"כ יתעורר בהם רוח א-לקי השואף במ להשיבם למקור חוצבו מחצבת קדשם, ילמדו, ירביצו תורה, יעשו נפלאות, עד כי יעמוד קרן התורה על רומו ושיאו. הלא אין ביד הדור להוסיף מה, להתגדר נגד אבותם! מה יעשה חפץ האדם העשוי להתגדר ולחדש? יבקר ברעיון כוזב את אשר הנחילו אבותינו, ישער חדשות בשכות מה היה לאומתו בהתנוודו בים התלאות, ויהיה מה. עוד מעט ישוב לאמר "שקר נחלו אבותינו", והישראלי בכלל ישכח מחצבתו ויחשב לאזרח רענן. יעזוב לימודי דתו, ללמוד לשונות לא לו, יליף מקלקלתא ולא יליף מתקנא, יחשוב כי ברלין היא ירושלים, וכמקולקלים שבהם עשיתם כמתוקנים לא עשיתם...

אז יבוא רוח סועה וסער, יעקור אותו מגזעו יניחהו לגוי מרחוק אשר לא למד לשוננו, ידע כי הוא גר, לשוננו שפת קדשנו, ולשונות זרים כלבוש יחלופ, ומחצבתו הוא גזע ישראל, ותנחומיו ינחומי נביאי ה', אשר ניבאו על גזע ישי באחרית הימים. ובטלטלו ישכח תורתו, עומקה ופלפולה, ושם ינוח מעט, יתעורר ברגש קודש, ובניו יוסיפו אומץ, ובחוריו יעשו חיל בתורת ה', יתגדרו לפשט תורה בזה הגבול, אשר כבר נשכחה, ובזה יתקיים ויחזק אומץ. כה דרך ישראל מיום היותו מתנווד ...

ד. מייקל אייזנברג - ככה יעשה לאיש, עמוד 178

המילים החותמות את המגילה "דובר שלום לכל זרעו", מזכירות לנו את אחי יוסף ש"לא יכלו דברו לשלום", וכך, מרדכי בן יאיר בן שמעי בין קיש דובר שלום לכל זרעו, אך אחיו בארץ ישראל לא יכולים דברו לשלום. שאיפותיו, מעמדו

א. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יט עמוד א

משנה: ...ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו? רבי מאיר אומר: כולה, רבי יהודה אומר: מאיש יהודי. רבי יוסי אומר: מאחר הדברים האלה.

גמ': תניא, רבי שמעון בר יוחאי אומר: מבלילה ההוא.

ב. מייקל אייזנברג - ככה יעשה לאיש, עמוד 26

יהדות הגולה, בראשות מרדכי, הייתה אליטה עסקית ומקצועית ביהודה ובארץ ישראל. זו הייתה האליטה שגלתה מישראל אחת עשרה שנים לפני חורבן בית המקדש הראשון, זו הייתה האליטה שעליה מדברים ירמיהו (פרק כ"ד) ומלכים ב' (פרק כ"ד) כגלות שרי יהודה, החרש והמסגר - האליטה החברתית והמקצועית ביהודה ובארץ ישראל. אלו לא היו גולים מאונס ולא פליטים: הם היו מהגרים. אליהם הצטרפו פליטים מחורבן בית המקדש הראשון והטבח הנורא ביהודי ארץ ישראל עם החורבן. האליטה, בעלי המלאכה והמעמד, תרו אחר דרך להשתלב באימפריה הפרסית, בכלכלתה ובמוסדותיה: ההזדמנויות הגדולות טמונות במדינות הגדולות. פרס של אחשוורוש הייתה כמו ארצות הברית של רוזוולט, טרומן, ניקסון, רייגן, קלינטון, בוש ואובמה. והיהודים אכן הצליחו להתברג בשלטון ובחיי הכלכלה.

ככלות זמן מה שבו אחיהם הדלים לייבש את הביצות ולכונן בית בישראל החרבה, כשאליהם מצטרפים גולים ששבו מתוך שכנוע פנימי אל ישראל והחלו מקימים מחדש את חומות ירושלים ובונים את מקדש ה'. אחרים החלו בונים יישובים ומגנים על המולדת. בין דלת העם שבארץ לאליטה היהודית היושבת לבטח בפרס נוצר מתח - כלכלי, רעיוני ודתי. המתח הזה בא לידי ביטוי בעמודי המגילה, שמהם נעדר שמו של האל ושמה של ארץ ישראל רמז לכך שאלו נעדרים גם מליבם של היושבים בגולת פרס - ומוצא ביטוי גם בהיסוס הניכר של אנשי כנסת הגדולה לקבוע את פורים כחג, על אף ההוראה המפורשת והמדוקדקת הנמצאת במגילת אסתר.

על אף כל אלו דורשים חז"ל לכתוב את מגילת אסתר על קלף, עורה של בהמה, ובשרטוט השורות, מעשה כתיבת ספר תורה. לדברי אחד מחכמי התלמוד, לצד תורת משה, המגילה היא הספר היחיד שיעמוד לדורות גם אחרי שכל שאר הספרים יתבטלו. הטעם לכך: המגילה היא מעין מנחה לפענוח עקרון, שחשיבותו ליהדות אינה נופלת מזו של ספר תורת משה.

ביטוי של עיקרון זה אינו טמון בהוללות של פורים - הסממן החיצוני. כמו מסיכת פורים, החגיגה מסתירה מאחוריה את העקרונות האמיתיים.

ג. הרב מאיר שמחה הכהן מדווינסק - משך חכמה, ויקרא פרק כו פסוק מד

"ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' א-לקיהם". הענין הוא, שנתבונן קצת בדרכי ההשגחה העליונה קצת מה שיוכל להבין. וזה, כי כאשר גזרה החכמה העליונה אשר ישראל יתנוודו בארצות, שנים רבות מאוד מאוד, עד זמן אשר חקקה המטרה הא-לקית, אשר לבא לפומא לא גליא, חשבה אופנים ותחבולות אשר ישראל יתקיימו לגוי ולא יתבוללו בעמים. והעירה על זה גדולי האומה לעשות בזה גדרים סייגים,

105 ודרכו מחוללים נתק סופי בין היהודים שיישאו בשושן ויבלעו בה, ובין העם היהודי בירושלים.

110 סופה של המגילה הוא טרגדיה יהודית. האל נדחק הצידה. שמו לא נזכר. העם מתבולל בהובלת מנהיגיו. היהודים החזקים נותרים בגולה ואינם באים לעזרת אחיהם הבונים את ממלכת יהודה ואת ארץ ישראל. "הנהפוך הוא" התרחש מהר מדי: הוא לא נחקק בלבם של היהודים כדבר שיד אלהים בו, אלא כהתרחשות מן השורה של שתדלנות, מזימות חצר וכוחם של מקורבי השלטון היהודים בפרס. היהודים אמנם לא נכחדו פיזית בגזירת המן, אך היעלמותם עם הזמן הפכה עתה ודאית. 115 זו הטרגדיה האמיתית: יש כאלו הנספים באלימות - אך רבים עוד יותר נעלמים מן העין מכוח התבוללות.

הטרגדיה של המגילה מסתיימת רק כשעולה לגדולה הבכיר היהודי הבא -נחמיה, המתקן את שקלקלו מרדכי ואסתר.

ה. מייקל אייזנברג - ככה יעשה לאיש, עמוד 215

120 סוף מעשה כתחילתו: מרדכי ואסתר מביאים את יהודי הגולה כמה צעדים קרוב יותר אל הפרסיות. מרדכי הופך "מִשְׁנֶה לְמֶלֶךְ אֲחֻשְׁנֹרֶשׁ" והוא משיב את כלכלת פרס לימי הזהרה ומטיל "מִסַּע לְהִצָּרֶת אֶת הָאֵלִים הָאֵלִים". אך בכל זאת מרדכי נעלם. הוא הפך למרודך. אסתר הפכה לאסתר. יהודי פרס הפכו לפרסים. בקול תרועה גדולה, שמאחוריה אירוניה דקה, מציין מחבר המגילה: "כְּלִמְעֵשָׁה תִּקְפוּ וּגְבוּרָתוֹ וּפְרָשֵׁת גְּדֻלַּת מְרָדְכִי אֲשֶׁר גָּדְלוּ הַמֶּלֶךְ הָלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמֶלֶךְ מִדִּי וּפְרָס". וכל זה נכון, למעט דבר אחד קטן: אין בדברי הימים למלכי מדי ופרס מילה על מרדכי או על אסתר. הם 130 וצאצאיהם התפוגגו משורות היהודים, ובשורה התחתונה אפילו לא כבשו להם שורה אחת קטנה בדברי ימי מדי ופרס.

135 כאן, בישראל, נתמודד עם העוני, רומז המחבר. הזהות היהודית והנחישות הישראלית ישובו ויפריחו את שממת החורבן. זה לא יהיה קל, יהיו אתגרים, אבל המלאכה תצלח.

140 ספר נחמיה, הבא אחרי מרדכי, כשמו כן הוא: מקור לנחמת ה'. נחמיה חזר בו מפרסיותו, ויתר על מעמדו הנישא בחצר המלך והגיע לארץ ישראל עם כישרונותיו הניהוליים. הוא התמודד עם מזימותיהם של גשם הערבי, סנבלט החורוני וטוביה העמוני שניסו למנוע את הקמת החומה סביב ירושלים, ובכל זאת, כפי שהוא מציין בגאווה: "וַתִּשְׁלַם הַחוֹמָה בְּעֶשְׂרִים וַחֲמֵשָׁה לְאַלּוּל לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם".

145 ולכם, קריאתו של הרב בני לאו בהקדמתו לספר זה לקרוא את שני הפרקים הראשונים של נחמיה בפורים אינו רק מנהג ראוי אלא גם מנהג מתבקש. תקומת ציון, היהודית-ישראלית, היא ההמשך הרצוי של פורים. נחמיה בן חכליה שומע מפי חנני על גורלה העגום של פליטת היהודים, מזדעזע עד עמקי נשמתו ומחליט לעשות מעשה: "אֶלֶהִי הַשְּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ לָנוּ וְאֶנְחֵנוּ עֲבָדָיו נִקּוּם וְנִגְיֵנוּ וְלָקֶם אֶיִרְחֻלְקָה וְצִדְקָה וְזִכְרוֹן פִּירוּשָׁלָם". זהו המסר האמיתי שיש להפיק מקריאת המגילה: נקום ובנינו. 150 המתבוללים, לדאבוני ולצער, לא יהיה חלק וצדקה וזיכרון.

155 אסור לנו לשבת בטח. עלינו, תושבי מדינת ישראל, האחריות לדאוג לאחינו ולאחיותינו. עלינו לתרגם דאגה למעשים, כי אין לנו זכות לשבת בחיבוק ידיים. עלינו ליצור ולעצב את המדינה הישראלית כך שתמשוך אליה יהודים ואחרים מרחבי העולם למדינה אכפתית ומחבקת. מדינת ישראל של המאה העשרים ואחת אינה צריכה להיות עיר מקלט לנרדפים - היא חייבת להיות מגנט מושך, מקבל ומחבק לעולים ולשבים. איננו רוצים לראות את אחינו נעלמים במרקם הפרסי, שכן הם בשר מבשרנו. עלינו לקום ולהמשיך לבנות ביתר נחישות. תור הנחשונים, הזרובבלים, חלף. כעת אנו בעידן נחמיה. אנו 160

צריכים לבנות כאן כלכלה ולהעמיק את האתוס הישראלי. יש צורך בשלטון מסור, המנהל היטב את ענייני המדינה, מתוך דאגה לכל תושביה, אזרחיה והבאים בשעריה. עלינו - האזרחים, היוזמים, החברים והשכנים - ליצור סביבה אוהדת, הן לעולים והן לוותיקים, מבחינה עסקית ומבחינה תרבותית, בה יוכלו כולם לחיות בכבוד במורשתנו המשותפת ובגורלנו המשותף.

המתבוללים מתמוססים בעידן שבו מוצעות בפניהם אפשרויות רבות בארץ מושבם. העידן הגלובלי מאפשר לישראל להציע ליהודים שבגולה אפשרויות רבות מאי פעם. המדינה הקטנה שבין הירדן לים, שישבה בעת העתיקה על דרך סחר מרכזית, שבה להיות נתיב סחר לסוחר תבל. פעם עברו שיירות הסוחרים הכנענים העתיקים בארץ ישראל, בדרכן ממצרים ואפריקה אל הסהר הפורה ואל אסיה הקטנה. היום עוברות שיירות הסחר והתוכן בקווי אינטרנט מהירים. עלינו להיות ערוכים לכך חינוכית, חברתית וכלכלית, ולהעניק את החירות לכל איש ואישה כאן לתת את חלקו להצלחת האחר ולמשיכת אחיו מהגולה. אסור לנו לשבת ולהמתין לכך שהאנטישמיות תפרוץ ויהודים ייהרגו ברחובות. בעידן החדש, ההזדמנויות הכלכליות ייווצרו בישראל אם רק נחתור בנחישות לבניית חברת מופת עם אחריות הדדית.

ו. אם הבנים שמחה – פרק ראשון אות יט

ונחזור לראשונות למה שכתבתי למעלה שכל המכות שלקיני הוא רק לעורר אותנו לשוב לארצינו הקדושה ושמעתי בזה דבר נאה משמא דרבינו איש אלקים הגאון הקדוש ר' בונם מפשיסחא בפסוק משכני ואחרך נרוצה דביארו כך דהנה בקניית בהמה יש שני מיני משיכה האחת קורא אותה והיא הולכת אחריו והשני הכישה במקל ורצתה לפניו בכל אחת מאלו שני המינים הוא קונא אותה במשיכה רק החילוק באלו שני מינים הוא דבמין הא' דהמשיכה הוא בדרך קריאה הבעל בית הולך לפניו והבהמה אחריו ובמין הב' דהמשיכה הוא בהכשת מקל אז הבהמה הולכת לפניו והבע"ב הוא מאחריה ואיזה המשיכה עדיף לבהמה ודאי המשיכה בדרך קריאה דאין לבהמה שום כואב משא"כ המשיכה דהוא דרך הכאה כואב לה וסובלת יסורי דהכאה כן אנחנו לפני הקבה"ו בענין קריאתנו לשוב לא"י דאם נשמע לקול הקורא אותנו בשם הקבה"ו לשוב לא"י אז נהי' בבחינת משיכה דקורא אותה והולכת אחריו ולא נסבול שום צער ושום הכאות רק נלך מרצונינו הטוב בלי איזה הכרח מבחוץ ושי"ת ילך לפנינו ואנו אחריו משא"כ אם לא נשום ל בנו לשוב לארצינו מעצמינו רק נמתין עד שיבא המקל ויכה אותנו אז יהי' המשיכה בבחינת הכישה במקל ורצתה לפניו ונסבול כאבים ויסורים של המקל מאויבינו עד שהם יכריחו אותנו לרוץ לפניו יתברך לא"י וזה שאנו אומרים לפני שי"ת משכני ואחרך נרוצה היינו שקנה אותנו בקנין משיכה כזו שאחרך נרוצה בבחינת קורא לה והיא הולכת אחריו שתן בלבנו להמשך אחרך לשוב לארצינו הקדושה ע"י קול קריאתך לחוד שאתה קורא אותנו ע"י צדיקי הדור שקוראים אותנו בשמך לשוב לאחוזת אבותינו ולא תקנה אותנו במשיכת המקל שלא יהי' ברצונינו לשוב רק המקל יכריחנו לשוב דאז צריך ריצה לפניו שאנחנו נהי' לפניך ואתה אחרינו עכ"ד ודפח"ח ואחזק את דברי רבינו עם דברי המדרש תהלים ס"ו י"ז דכל הכאות באים על ישראל על ידי שאין מבקשים את ארץ ישראל אבל אחר ההכאות כבר המה רצים לא"י כאשר מעשים דזמנינו מוכיחים דכולם היו רצים לא"י אם היו יכולים אם היו מניחים אותם לילך אף אלו דהתנגדו מעולם לתנועה דעלייה אך הליכה כזו הוא בבחינת הכישה במקל והיא רצתה לפניו אבל אם היו ציית לקול הקריאה של הצדיקים אשר התעוררו לזה היו נמשכין אחריהם בבחינת משכני ואחרך נרוצה ולא היו צריכין לכל אלו ההכאות שלקיני בעתות האחרונים הללו.